

canemàs

REVISTA DE PENSAMENT ASSOCIATIU

17

HIVERN-PRIMAVERA 2019

ens
de l'associacionisme
cultural català

JUNTS AMB LA UNESCO

Associacionisme
Cultural **Català**

canemàs

revista de pensament associatiu
núm. 17 (hivern - primavera 2019)

**Premi BEST 2018 a la societat
a una iniciativa de comunicació**
concedit per l'Agrupació
del Bestiari Festiu i Popular
de Catalunya

L'ENS DE L'ASSOCIACIONISME CULTURAL CATALÀ és una iniciativa de la Federació de Grups Amateurs de Teatre de Catalunya, el Moviment Coral Català, la Federació Catalana de Societats Musicals, la Confederació Sardanista de Catalunya, l'Agrupació de Colles de Geganters de Catalunya, la Federació de Diables i Dimonis de Catalunya, la Federació Coordinadora de Trabucaires de Catalunya, l'Associació per a la Difusió del Folklore, l'Agrupament d'Esbarts Dansaires, el Gran Orient de Catalunya, l'Associació d'Establiments Emblemàtics, la Federació Colles de Falcons de Catalunya, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, la Federació Catalana de Catifaires, la Coordinadora e Pastorets de Catalunya, la Federació Catalana de Pessebristes, la Federació d'Entitats de Cultra Popular i Tradicional de Barcelona Vella i La Casa dels Entremesos, la Federació Catalana d'Associacions i Clubs UNESCO, la Federació Catalana dels Tres Tombs, l'Associació Catalana de Puntaires, la Coordinadora d'Entitats del Poble Sec, la Federació Catalana del Joc Tradicional, la Coordinadora de Balls de Diables Tradicionals de Catalunya i l'Associació Coordinadora de Pessebres Vivents de Catalunya. Entitats adherides: Casals de Joves de Catalunya, XarxAteneu i la Federació de Cors de Clavé Catalunya Nord.

Entitat acreditada per la UNESCO per la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial.

Disseny gràfic
Faino Comunicació

Correcció lingüística
Albert Lavila

Fotografia
Arxiu del Llegat Vidal-Capmany, Elena Calzada, Antoni Carné, Fons Maria Mestre Cardona, Fons fotogràfic de Carrutxa, Fons Pere Baltà, Jordi Gatell, Irene Masriera, Museu Comarcal d'Amposta, Julian Querol, Stefano Puddu

PVP d'aquest número
9,00 €

Subscripció anual
15,00 € (2 números)

Impressió
Novoprint
(imprès a Catalunya)

ISSN
2014-5519
Dipòsit legal
B-4484-2012

CONSELL DE REDACCIÓ

Gemma Aguilera, Pere Baltà, Guillem Carreras, Oriol Cendra, Enric Cirici, Joan-Ramon Gordo, Èric Jover, Joan Maluquer, Rosa Maria Provencio, Josep Santesmases i Josep Viana

Coordinació de l'edició: Joan-Ramon Gordo i Montraveta

Edita: Ens de l'Associacionisme Cultural Català. www.ens.cat

Correspondència: Ens de l'Associacionisme Cultural Català
Carrer de València 558, 6è 1a 08026 Barcelona (El Barcelonès)
Tel. (34) 93 269 10 42, www.ens.cat, info@ens.cat

© Ens de l'Associacionisme Cultural Català

Els judicis i opinions expressats en els articles publicats a la revista són exclusivament responsabilitat de l'autor. L'opinió de *Canemàs*, revista de pensament associatiu només s'expressa a l'editorial.

AMB EL SUPORT DE:

Ajuntament
de Barcelona

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Diputació
Barcelona #DibaOberta

canemàs | 17

HIVERN
PRIMAVERA
2019

04 **EDITORIAL**

ARTICLES

08 **Castells, identitats i independentisme.** MIQUEL BOTELLA

30 **La Catalunya que impulsà la II-lustració.** PERE BALTÀ

50 **Adelaida Ferré i Gomis, estudiosa de les puntes.** JOAN MIQUEL LLODRÀ

58 **Relleu i sostenibilitat de l'associacionisme cultural català.** SILVIO FALCÓN I DAVID NACHER

72 **L'Arxiu del Folklore de la URV: 25 anys de recerca i difusió de la literatura popular catalana.** CARMÉ ORIOL I EMILI SAMPER

86 **Passos cap a la catalogació de tots els elements del bestiar festiu: enfocament i qüestions.** MATEU TRES

100 **Els bous a les Terres de l'Ebre.** AGRUPACIÓ DE PENYES I COMISSIONS TAURINES DE LES TERRES DE L'EBRE

118 **Cultura i associacionisme al Priorat durant el franquisme.** FRANCESC FORTUÑO

ENTREVISTA

134 **Conversa amb Manuel Delgado.** JOAN-RAMON GORDO I MONTRAVETA

CRÒNIQUES

2018. Crònica de l'Any Aureli Capmany.

MONTSERRAT GARRICH

RESSENYES

180 **HAN COL-LABORAT EN AQUEST NÚMERO**

183 **ÍNDIX DELS NÚMEROS ANTERIORS**

EDITORIAL

Amb la publicació de *Canemàs*, l'Ens de l'Associacionisme Cultural Català vol oferir un espai per debatre sobre el teixit cultural i el moviment associatiu català. Som autocrítics amb la publicació de la revista, però al mateix temps estem molt satisfets per haver aconseguit consolidar-la plenament; la considerem d'una importància vital per promoure la reflexió entre els col·lectius de cultura popular.

Per tal de facilitar l'accés a la revista, hem creat un formulari telemàtic per poder-s'hi subscriure o demanar qualsevol exemplar sense la necessitat d'omplir una butlleta impresa. Paral·lelament, estem impulsant una xarxa de llibreries disseminades arreu del país que serviran com a punts de distribució de la revista. Esperem poder ampliar aquesta xarxa en els pròxims mesos amb l'objectiu que cada vegada sigui més senzill adquirir el *Canemàs* a qualsevol punt de Catalunya.

En la renovada pàgina corporativa de l'Ens (www.ens.cat) podeu consultar els més de dos-cents articles que hem publicat a *Canemàs* des de l'aparició de la revista l'any 2011. Per facilitar-ne la recerca, estan catalogats segons el volum, l'autor o el territori al qual fan referència.

Els articles d'aquest volum

Pere Baltà, reconegut l'any 2018 amb el Premi Antoni Carné de l'Associacionisme Cultural Català, firma «La Catalunya

que impulsà la Il·lustració», un breu assaig on es posa de manifest la importància que va tenir el moviment associatiu en la instrucció de la classe obrera i la divulgació dels ideals sorgits durant la Revolució Francesa.

Continuant en aquest viatge temporal en la recerca dels nostres referents, Montserrat Garrich explica com s'ha desenvolupat l'Any Aureli Capmany, del qual ella ha exercit com a comissària. Amb motiu del 150è aniversari del naixement del folklorista, personatge cabdal per entendre la consolidació de la dansa tradicional catalana, s'han celebrat activitats arreu de Catalunya que queden recollides en aquest article.

Malauradament, les dones folkloristes no gaudiren de les mateixes possibilitats per emprendre estudis ni del mateix reconeixement social. Per tal de contribuir a revertir aquesta injustícia històrica, el *Canemàs* que teniu a les mans incorpora un article sobre la puntaire i rondallista Adelaida Ferré Gomis, elaborat per l'historiador de l'art Joan Miquel Llodrà.

Quan els historiadors catalans analitzen les conseqüències de la victòria feixista durant la Guerra Civil espanyola acostumen a posar l'accent en l'aboliment de les institucions pròpies. Més desapercibuts queden, en canvi, els efectes que la victòria del bàndol nacional va tenir per al moviment associatiu. En l'article «Cultura i associacionisme al Priorat durant el franquisme», Francesc Fortuño ens recorda l'activisme d'una generació de catalans que va lluitar per mantenir ben encesa l'espurna de l'activisme cultural, malgrat les fortes limitacions imposades pel règim.

L'Arxiu de Folklore, adscrit al Departament de Filologia de la Universitat Rovira i Virgili, treballa des del 1994 per a la catalogació i divulgació de l'etnopoètica catalana i, més concretament, l'àmbit de la rondallística. Per celebrar el primer quart de segle d'aquest grup de recerca pioner i singular del nostre país, hem demanat a Carme Oriol i Emili Samper que ens expliquin tota la tasca que desenvolupen. El resultat és «L'Arxiu del Folklore de la URV: 25 anys de recerca i difusió de la literatura popular catalana».

Cada vegada són més les federacions de cultura popular que decideixen tenir un control exhaustiu de tot el patrimoni de què disposen. A «Passos cap a la catalogació de tots

els elements del bestiar festiu: enfocament i qüestions», Mateu Tres ens explica la metodologia innovadora que ha usat l'Agrupació del Bestiar Festiu i Popular de Catalunya en aquest procés pioner, que fins i tot contempla l'inventari de figures en 3D. Un bon exemple a imitar per altres federacions que desitgin seguir les seves passes.

L'Agrupació de Comissions i Penyes Taurines de les Terres de l'Ebre firma un article per explicar en què consisteixen les festes dels bous, tal com són coneguts els braus al sud de Catalunya, en totes les seves modalitats. Una tradició que, segons els documents més antics, podria remuntar-se a finals del segle XVI, i que actualment gaudeix d'una gran popularitat al Baix Ebre, el Montsià i la Terra Alta.

Quina influència pot tenir un moviment polític en la popularitat d'una expressió de cultura popular? A «Castells, identitats i independentisme», Miquel Botella disserta sobre la vinculació entre els castells i el catalanisme des de la Transició fins als nostres dies. El vicepresident del Centre de Prospectiva i Anàlisi dels Castells proposa unes reflexions que no deixaran indiferent a ningú.

Tancant la selecció d'articles, tractem una de les problemàtiques que més neguitegen el conjunt d'entitats culturals. Ens referim al traspàs generacional en els llocs de responsabilitat de les associacions. A «Relleu i sostenibilitat de l'associacionisme cultural català», David Nacher i Silvio Falcón s'ajuden d'una extensa bibliografia per plantejar les principals hipòtesis que poden explicar l'envelliment de les juntes directives.

És habitual que els números multitemàtics de *Canemàs* ofereixin una entrevista en profunditat, i aquest volum no és una excepció. Manuel Delgado comparteix les seves reflexions sobre què significa per a ell la cultura popular. L'antropòleg reivindica la necessitat que s'imposi una visió més inclusiva, menys canònica, d'aquelles expressions que s'hi poden considerar. La línia entre la diversió i les reivindicacions, alerta l'autor de *Carrer, festa i revolta. Els usos simbòlics de l'espai públic a Barcelona (1951-2000)*, és molt estreta.

Com a epíleg del llibre, els lectors podreu repassar una tria de les principals novetats bibliogràfiques i documentals relacionades amb la cultura popular.